

Bedre kontrol med tobakken

En 10-punktsplan fra De Samvirkende Købmænd og Coop Danmark A/S: Mindre forbrug af tobak og nikotin blandt børn og unge

Det er fortsat for let for børn og unge at få adgang til tobaks- og nikotinprodukter. Det skal der gøres noget ved.

DSK og Coop er partnere i Røg- og nikotinfri Fremtid og bakker op om ambitionen om, at røg og nikotin ikke bliver en normal del af børn og unges hverdag.

Vi repræsenterer samlet set anslået to tredjedele af markedet, hvorfor vi også har et ansvar for at medvirke til ansvarlige løsninger. Vi fremlægger derfor en 10-punktsplan, der styrker alderskontrollen, begrænser de ukontrollerede salgskanaler, styrker håndhævelsen og reducerer salg og forbrug af tobaks- og nikotinprodukter.

En effektiv indsats skal måles på, om færre børn og unge faktisk bruger produkterne. Et fald i det lovlige danske salg har kun sundhedsmæssig værdi, hvis det skyldes et lavere forbrug – ikke hvis salget blot flyttes til sociale medier, udenlandske hjemmesider eller illegale forhandlere.

10-punktsplanen bygger på fire hovedgreb:

Automatisk Digital Alderskontrol.

Færre ukontrollerede salgskanaler.

Slå hårdt ned på systematisk snyd.

Mindre forbrug.

De 10 forslag

1. Automatisk Digital Alderskontrol som standard
2. Købsforbud for mindreårige
3. Ét salgssted pr. butik
4. Styrket indsats mod onlinehandel og salg via sociale medier
5. En national licensordning
6. Salg kun fra faste og registrerede forretningssteder
7. Sanktioner skal ramme bevidste og gentagne overtrædelser hårdest
8. Mere kontrol dér, hvor mistanken er størst
9. Flere røg-, damp- og nikotinfrie miljøer
10. Afgifterne skal følge prisudviklingen

Styrk indsatsen for aldersgrænsen

1. Automatisk Digital Alderskontrol som standard

Der skal etableres en national ramme for automatisk digital alderskontrol ved køb af tobaks- og nikotinprodukter (samt andre varer med aldersgrænse herunder især alkohol)

Målet er, at alderskontrollen i videst muligt omfang bliver systematisk (f.eks. via betalingsmidlet) og digital frem for alene at bero på den enkelte medarbejders subjektive vurdering af kundens alder. Det vil mindske de fejlskøn og konflikter, der kan opstå, når kassemedarbejdere – unge som ældre – skal vurdere kundens alder.

Systemet skal være enkelt for kunden, sikkert for butikken og udformet i overensstemmelse med databeskyttelsen. I Tyskland er man i gang med at udrulle automatisk digital alderskontrol via "Girocard" i fysiske butikker. Vi kan også i Danmark.

2. Købsforbud for mindreårige

Det er i dag sælgeren, der bærer ansvaret for, at tobaks- og nikotinprodukter ikke sælges til mindreårige. Butikkerne skal fortsat have et klart ansvar for deres salg, men aldersgrænsen bør også gælde på købersiden.

Der bør derfor indføres et selvstændigt købsforbud for personer under 18 år.

En mindreårig, der forsætligt forsøger at omgå alderskontrollen ved f.eks. at anvende falsk eller lånt legitimation, bør kunne mødes med en passende sanktion.

Formålet er ikke at kriminalisere almindelige unge, men at understrege, at aldersgrænsen er reel, og at bevidst omgåelse af reglerne har konsekvenser. Tobaks- og nikotinprodukter er forbeholdt voksne, og overholdelsen af aldersgrænsen bør være et fælles ansvar.

3. Ét salgssted pr. butik

Tobaks- og nikotinprodukter bør som udgangspunkt kun kunne forhandles fra ét samlet og tydeligt defineret punkt i den enkelte butik.

Det vil:

- gøre det lettere at sikre en ensartet alderskontrol,
- begrænse antallet af medarbejdere med adgang til produkterne,
- forenkle instruktion, kontrol og dokumentation,

NOTAT

- og reducere produkternes tilgængelighed internt i butikken.

Løsningen skal kunne tilpasses forskellige butikksformater. I større butikker kan salget f.eks. ske fra en særskilt kiosk- eller serviceafdeling, mens mindre butikker kan anvende en samlet løsning ved kassen.

Begræns de ukontrollerede salgskanaler

4. Styrket indsats mod onlinehandel og salg via sociale medier

Unge lever en stor del af deres liv digitalt. Det er derfor utilstrækkeligt alene at regulere de fysiske butikker.

Der bør indføres en skærpet myndighedsindsats mod onlinehandel med tobaks- og nikotinprodukter til danske forbrugere. Indsatsen – om nødvendigt et forbud – skal omfatte traditionelle webshops, onlineplatforme, kommunikationsplatforme og salg via sociale medier.

Indsatsen skal navnlig målrettes:

- salg via sociale medier og lukkede digitale grupper,
- udenlandske hjemmesider rettet mod danske forbrugere,
- organiseret videresalg til mindreårige,
- salg af ulovlige tobaks- og nikotinprodukter,
- og aktører, hvor manglende alderskontrol er en bevidst del af forretningsmodellen.

En effektiv indsats kræver, at myndighederne får relevante redskaber over for platforme, betalingsformidlere, distributører og udenlandske aktører. Danmark bør samtidig arbejde for de nødvendige fælles regler og håndhævelsesmuligheder i EU.

Det vil være kontraproduktivt at skærpe kravene til den organiserede og kontrollerede detailhandel, når børn og unge fortsat let kan købe produkterne gennem ukontrollerede digitale salgskanaler. En massiv indsats mod det illegale marked via sociale medier og hjemmesider mv. er derfor aldeles afgørende, hvis børn og unge skal have markant vanskeligere ved at få adgang til tobaks- og nikotinprodukter.

5. En national licensordning

Hvis der politisk er ønske om at indføre en samlet national licensordning for alle virksomheder, der sælger tobaks- og nikotinprodukter til forbrugere, vil vi bakke dette op.

Licensen skal være knyttet til det enkelte faste salgssted og tildeles efter ensartede, objektive og gennemskuelige kriterier, der gælder på tværs af butikstyper. Ordningen bør ikke bero på en skønsmæssig udvælgelse mellem sammenlignelige, lovlydige virksomheder.

Licensordningen kan finansieres gennem en mindre årlig brugerbetaling, der dækker myndighedernes omkostninger ved registrering og administration. Løsningen skal dermed kunne gennemføres uden et øget offentligt ressourceforbrug.

Ordningen vil:

- give myndighederne et samlet overblik over de lovlige salgssteder,
- gøre kontrollen mere målrettet,
- skabe ensartede regler på tværs af butikstyper,
- og gøre det muligt at suspendere eller fratage licensen ved grove eller gentagne overtrædelser om f.eks. ulovlige produkter eller manglende afgiftsbetaling.

Registrering, transparente licenskrav og en mindre brugerbetaling vil samtidig bidrage til, at salget koncentrerer sig hos seriøse, identificerbare virksomheder, der lever op til reglerne. Dermed får myndighederne et mere overskueligt og kontrollerbart marked uden forskelsbehandling mellem sammenlignelige, lovlydige virksomheder.

Myndighederne skal naturligvis fortsat have øje for salg hos virksomheder uden licens. Det illegale marked – herunder salg af forfalskede produkter – sker ikke fra de registrerede forhandlere.

6. Salg kun fra faste og registrerede forretningssteder

Tobaks- og nikotinprodukter bør alene kunne sælges fra etablerede, permanente og kontrollerbare forretningssteder.

Muligheden for salg fra midlertidige boder og salgssteder ved f.eks. festivaler, markeder, messer, koncerter, dyrskuer og sportsarrangementer bør derfor ophæves. Det kan ske via en justering i Næringsloven.

Forslaget vil:

- reducere antallet af mulige salgssteder direkte,

NOTAT

- begrænse impulssalg ved midlertidige arrangementer,
- koncentrere salget hos virksomheder, som myndighederne kan identificere og kontrollere,
- og skabe ens regler for tobaksvarer, nikotinposer, e-cigaretter og øvrige nikotinprodukter.

Modellen begrænser tilgængeligheden dér, hvor salget er midlertidigt og vanskeligere at kontrollere, og sikrer samtidig ensartede regler for permanente, registrerede salgssteder på tværs af butikstyper.

Slå hårdt ned på systematisk snyd

7. Sanktioner skal ramme bevidste og gentagne overtrædelser hårdest

En styrket regulering skal ledsages af en målrettet og proportional sanktionsmodel.

Der skal sondres tydeligt mellem:

- en enkeltstående fejl i en ellers lovlydig virksomhed,
- gentagne overtrædelser,
- og virksomheder eller salgskanaler, hvor lovbrud er en bevidst del af forretningsmodellen.

De hårdeste sanktioner – herunder suspension eller fratagelse af licens – skal målrettes virksomheder, der systematisk sælger til mindreårige, forhandler ulovlige produkter, unddrager afgifter eller gentagne gange tilsidesætter væsentlige regler.

En proportional model vil både styrke håndhævelsen og sikre, at en enkelt menneskelig fejl ikke sidestilles med organiserede og bevidste lovbrud.

8. Mere kontrol dér, hvor mistanken er størst

Konkret mistanke om ulovligt salg bør føre til mere kontrol – ikke mindre.

Unge kontrolkøbere må af retssikkerhedsmæssige grunde ikke anvendes i sager, hvor myndighederne på forhånd har konkret mistanke om ulovligt salg. Her skal myndighederne i stedet have og anvende andre relevante kontrol- og efterforskningsredskaber. Det fremgår klart af præmisserne i dommen fra Højesteret.

Indsatsen skal være risikobaseret og målrettes de aktører, hvor risikoen for systematiske overtrædelser er størst. Det gælder blandt andet:

NOTAT

- salg af ulovlige produkter,
- gentagne overtrædelser af aldersgrænsen,
- manglende afgiftsbetaling,
- organiseret videresalg,
- og fysiske eller digitale forhandlere, som bevidst forsøger at undgå myndighedernes kontrol.

De virksomheder, der følger reglerne, skal ikke bære hovedbyrden af kontrollen, mens de systematiske lovbrydere fortsætter med et minimum af kontrol. Til orientering blev der kun kontrolleret 140 på forhånd udvalgte problemkiosker i 2025.

Reducér forbruget

9. Flere røg-, damp- og nikotinfrie miljøer

Forebyggelsesindsatsen bør ikke alene handle om, hvor produkterne sælges. Den bør også begrænse børn og unges eksponering for rygning og nikotinbrug i hverdagen.

Der bør derfor arbejdes med flere røg-, damp- og nikotinfrie miljøer, navnlig på steder, hvor mange børn og unge færdes.

Det kan f.eks. omfatte:

- sportsanlæg og idrætsarrangementer,
- områder omkring skoler, uddannelsesinstitutioner og andre børne- og ungeinstitutioner,
- offentlige venteområder,
- strande, parker og andre afgrænsede rekreative områder mv.,
- Udendørs serveringsarealer ved restauranter og cafeer.

Reglerne bør som udgangspunkt omfatte traditionelle tobaksvarer, opvarmede tobaksprodukter og e-cigaretter, så der gælder ensartede regler for produkter, der ryges, opvarmes eller inhaleres.

Tiltaget vil reducere passiv rygning og samtidig understøtte et miljø, hvor rygning og nikotinbrug ikke fremstår som en naturlig del af sociale aktiviteter.

10. Afgifterne skal følge prisudviklingen

Afgifterne bør fremover forhøjes løbende i takt med den almindelige prisudvikling.

En samlet plan, der kan håndhæves

DSK og Coops 10-punktsplan er ikke et argument for status quo.

Planen vil:

- gøre aldersgrænsen lettere at håndhæve og vanskeligere at bryde
- begrænse digitale, midlertidige og andre utilstrækkeligt kontrollerede salgskanaler,
- samle salget hos registrerede og ansvarlige virksomheder,
- gøre det muligt at udelukke systematiske lovbyggere,
- reducere impulssalg,
- Planen vil reducere det faktiske forbrug og dermed også salget i danske dagligvarebutikker. Tiltagene er imidlertid udformet, så reduktionen sker konkurrenceneutralt på tværs af land og by samt store og små butikker.

Forslagene udgør tilsammen en sammenhængende model, som retter indsatsen mod børn og unges adgang, de salgskanaler, hvor kontrollen er svagest, og de aktører, der bevidst tilsidesætter reglerne.

Samtidig sikrer modellen ensartede og gennemskuelige regler for de virksomheder, der lovligt sælger produkterne og lever op til deres ansvar.

Målet skal være færre børn og unge, der bruger tobak og nikotin – og regler, der kan håndhæves i praksis på tværs af alle salgskanaler.